

АНОТАЦІЯ

Орлик М. В. Еволюція системи кредитування в Наддніпрянській Україні (кінець XVIII – початок XX ст.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю **051 «Економіка»** (05 Соціальні та поведінкові науки). – Центральноукраїнський національний технічний університет Міністерства освіти і науки України, Кропивницький, 2021.

Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методологічних засад дослідження еволюції кредитування у Наддніпрянській Україні в період кінця XVIII – початку XX ст. на основі комплексного історико-економічного аналізу та розробка науково-практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності кредитування на ринку фінансових послуг України.

У дисертаційному дослідженні розглянуто та проаналізовано теоретичні основи економічного вчення про кредитування за трьома існуючими теоріями: натуралістична теорія кредиту (А. Сміт, В. Петті, Ф. Бастіа, Д. Рікардо, Дж. Міль та ін.), капіталотворча теорія (Дж. Ло, Г. Маклеод, Дж. Гобсон, Й. Шумпетер, Дж. Кейнс, Р. Хоутрі та Е. Хансен) та марксистська теорія (К. Маркс, Ф. Енгельс, Р. Гільфердинг та ін.), на основі яких було висвітлено теоретичну базу становлення та розвитку кредитної системи у Наддніпрянській Україні та розкрито економічну сутність кредиту.

На основі історико-економічного аналізу праць XIX – початку XX ст. з'ясовано особливості формування та трансформації наукових поглядів під впливом економічних і політичних процесів та встановлено, що при формуванні кредитної політики урядом Російської імперії широко вивчався та застосовувався на практиці досвід країн Європи. Обґрунтовано значний внесок українських економістів дорадянської доби у розвиток економічної думки, який мав позитивний вплив не лише на формування вітчизняної економічної школи, а й широко застосовувався при реформуванні кредитної системи Російської імперії у цілому, що відповідним чином позначилося на становленні й розвитку фінансово-кредитної системи Наддніпрянської України. Основними напрямками наукових

дискусій у середині XIX століття були проблеми: удосконалення окремих елементів кредитного механізму; створення Державного банку, повноваження та принципи організації його діяльності у частині здійснення ним безпосередньо комерційного кредитування суб'єктів підприємництва, реалізація ним функцій контролю та регулювання діяльності комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ тощо; пошук ефективних форм сільськогосподарського та промислового кредитування; економічне обґрунтування необхідності розвитку закладів дрібного кредиту тощо.

У дисертації розглянуто та проаналізовано праці представників сучасної вітчизняної економічної думки щодо проблем кредитування в українських губерніях та встановлено їх основні напрями: 1) становлення та діяльність імперських державних банків; 2) розвиток аграрного кредитування в українських губерніях; 3) становлення банківської системи; 4) розвиток кредитної кооперації; 5) діяльність інших фінансово-кредитних установ. При цьому, переважна більшість дослідників розглядала зазначені питання за регіональним принципом – окремо розглядалися групи українських губерній Лівобережжя, Правобережжя, Півдня України або ж досліджувалися окремі українські губернії (Поділля, Волинь, Чернігівщина, Таврія, Київщина тощо). Аналіз сучасної вітчизняної економічної думки дозволив констатувати відсутність комплексної праці, яка б висвітлювала еволюцію кредитної системи, що функціонувала та теренах Наддніпрянської України, починаючи з другої половини XVIII й до початку XX століття.

За результатами дослідження встановлено основні етапи еволюції кредитної системи в Російській імперії та Наддніпрянській Україні, які поділено на два основні – це дореформений період (друга половина XVIII – середина XIX ст.) та період розвитку комерційного банківського кредитування після скасування кріпосного права (1861 р.) – друга половина XIX – початок XX ст.

У свою чергу, перший період автором запропоновано поділити на три підперіоди: 1729–1772 р. – зародження; 1772–1830 рр. – невизначеності й безсистемності; 1830–1860 рр. – уніфікації кредитування. Усі ці періоди об'єднує спільна риса в організації кредитування – захист інтересів дворянства, без

урахування інтересів інших соціальних груп тогочасного суспільства, що виявлялося у зниженні для нього кредитної ставки з 6 % до 4 %, уніфікованому законодавчому продовженні термінів кредитування (з 5 років до 8 років, з 8 років до 12 років, з 12 – до 15 років, з 24 – до 28 або до 33 років), та створенні сприятливих умов для безперешкодного перезакладення майна тощо. Проте дворянство у переважній більшості виявилось нездатним до ефективного господарювання та продуктивного використання кредитних ресурсів, адже недоїмки за кредитами зростали, продаж заставленого майна неминуче призводив до розорення. Що стосується комерційного кредитування, то в українських губерніях воно стало можливим з відкриттям філій Державного Комерційного банку у містах Одесі (1819 р.), Києві (1838 р.), Харкові (1843 р.) та Полтаві (1852 р.).

Доведено, що приватне банківництво на українських землях у дореформений період було слабо розвинене, проте в цей час формувались основи розвитку дрібного кредиту у формі позикових кас при поміщицьких маєтках та сільських банках, а також у великих торговельно-промислових містах (Одесі, Києві, Харкові, Бердичеві та ін.) почали засновуватися банкірські дома, що здійснювали певний спектр банківських операцій, у тому числі й позикові, а також торгові дома, що поєднували торговельну та банківську діяльність.

На основі дослідження процесу розвитку комерційного банківського кредитування післяреформеного періоду (кінець XIX – початку XX ст.) встановлено його активізацію та поширення на всю територію Наддніпрянщини протягом наступного періоду. Залежно від організаційно-правових форм фінансово-кредитних установ, що здійснювали комерційне кредитування на території Наддніпрянської України у період другої половини XIX – початку XX ст., їх поділено на чотири групи: до першої групи віднесено Державний Банк (в т. ч. його відділення і контори) – заснований на державній формі власності; до другої віднесено установи, що діяли на приватній формі власності у формі акціонерних товариств – Акціонерні комерційні банки (у т. ч. їхні відділення та комісіонерства); до третьої віднесено приватні банкірські (торгові) дома та контори – засновувалися на приватній формі власності як повні товариства та товариства на «довірі»; до

четвертої віднесено муніципальні банки, або Міські громадські банки, – засновувалися за рішеннями міської думи.

Визначено характерну особливість діяльності Державного Банку – здійснення поряд із управлінням державними фінансами, регулятивних функцій у межах існуючої банківської системи, кредитування інших банків та кредитних установ. Банк безпосередньо здійснював і комерційне кредитування через контори і відділення у великих містах Наддніпрянської України. Незважаючи на суттєву відмінність в організаційній структурі державних та приватних банківських установ, які надавали комерційні кредити, спостерігаються і спільні тенденції в кредитній структурі, що полягали у поступовому прирості частки онкольних кредитів та зменшення рівня термінових кредитів, встановленні динамічної процентної ставки за кредитами яка відрізнялася залежно від регіону та кон'юнктури ринку.

Досить відокремлено на ринку комерційного кредитування функціонували муніципальні банки. У той час, коли Державний Банк, Акціонерні комерційні банки й банкірські контори діяли, здебільшого, у сфері короткотермінових позик, міські громадські банки, поряд із короткостроковим кредитуванням, обрали для себе вільний сектор довгострокового комерційного кредитування із використанням застави у формі міської будівельної нерухомості та землі. Через відсутність конкуренції на ринку названих кредитних послуг міські громадські банки мали значні перспективи для розвитку. Натомість, через недосконалість діючого законодавства, відсутність належного контролю, наявність корупції та частих фінансових криз фінансовий стан та ділова репутація цих банків погіршувалася. Прийняття нового Положення 1912 р. та низки законодавчих змін позитивно вплинуло на діяльність муніципальних банків, що стало особливо актуальним у скрутні часи участі Російської імперії у Першій світовій війні, коли міські банки стали кредитувати міста і земства для вирішення ними нагальних фінансових проблем місцевих бюджетів.

За результатами аналізу процесу становлення і розвитку іпотечного кредитування другої половини XIX – початку XX ст. виявлено, що головною

особливістю побудови імперської системи іпотечного кредитування банківськими установами можна вважати її становий принцип щодо визначення кола позичальників. Також характерною особливістю діяльності фінансово-кредитних установ досліджуваного періоду, що здійснювали іпотечне довгострокове кредитування, був випуск ними облігацій, закладних листів, сертифікатів під відсотки та видача кредитів. У земських банках вони відповідали розмірам встановленої процентної ставки за кредитом у той час, як у державних земельних банках процентні ставки за кредитами знаходилися у тісному взаємозв'язку з процентами за цінними паперами.

У дисертації висвітлено процес формування в українських губерніях системи вітчизняної кредитної кооперації як основи дрібного кредитування. Акцентовано увагу на причинах її виникнення у другій половині XIX ст. та принципах кредитування закладів дрібного кредитування нового типу, – у формі ощадно-позичкових та кредитних товариств. У досліджуваній період такі заклади стали ефективною формою об'єднання українського селянства для кредитування з метою викупу земель та придбання сільськогосподарського інвентаря тощо. У результаті дослідження закладів дрібного кредиту доведено, що вони мали ознаки кооперативних товариств. Головною характерною особливістю ощадно-позичкових товариств було формування пайового капіталу на основі пайових внесків, що посилювало взаємну відповідальність кожного члена товариства та сприяло платіжній дисципліні, а також підвищувало зацікавленість у прибутковій діяльності товариства. Створення ж кредитних товариств базувалося на добровільному їх об'єднанні та майновій круговій взаємній відповідальності за зобов'язаннями організації. Відсоткові ставки та умови надання позик у кооперативних кредитних товариствах були ідентичними (від 6 до 12%). Проте кредитні товариства не мали пайового капіталу, тому були більш залежними від грошових коштів, що надавалися Державним банком та земствами.

На основні показників діяльності ощадно-позичкових та кредитних товариств Наддніпрянщини, їх засновницької динаміки та цільового використання позичальниками кредитів встановлено, що вони значною мірою виконували свої

функції кредитування сільського населення у складний період аграрної реформи, були доступними та до певної міри складали альтернативу послугам лихварів.

Утворення союзних об'єднань ощадно-позичкових та кредитних товариств на початку ХХ ст. в українських губерніях свідчить про формування на українських землях розгалуженої системи вітчизняної кредитної кооперації. Такі об'єднання давали можливість консолідувати фінансові ресурси з метою розширення кредитної активності.

З'ясовано, що особливості механізму кредитування товариствами взаємного кредиту в Наддніпрянській Україні у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. були сформовані під впливом європейського досвіду самоорганізації зацікавлених осіб щодо створення товариств взаємного кредиту на умовах взаємної поруки членів товариства, які одночасно були і власниками, і користувачами кредитних послуг товариства на визначених статутном умовах. Паралельно з товариствами взаємного кредиту в Наддніпрянській Україні функціонували міські кредитні товариства. Діяльність товариств взаємного кредиту була зорієнтована на забезпечення короткотерміновими кредитами дрібного і середнього підприємництва, яке діяло як у великих губернських, так і провінційних повітових містах і містечках, де була слабо розвинена банківська система. Можна вважати, що вони відігравали значну роль у формуванні кредитних відносин та сприяли розвитку регіональної економіки українських губерній. Міські ж кредитні товариства створювалися лише власниками міського нерухомого майна, що закладалося товариству. Така організаційно-правова форма кредитних установ була поширеною у великих містах і локально сприяла розвитку підприємництва у них. Позики в міських кредитних товариствах надавалися виключно на довготерміновий період під заставу міської нерухомості. Особливість діяльності міських кредитних товариств полягала у випуску облігацій (закладних листів) під відсотки, що відповідали розмірам встановленої ставки за кредитом.

Обґрунтовано науково-практичні рекомендації щодо використання історичного досвіду еволюції системи кредитування в сучасних умовах. Показово, що саме приватна власність на землю відкриває суттєві можливості розвитку

довгострокового іпотечного кредитування, що сприятиме інвестуванню у розвиток сільського господарства країни та інші галузі економіки. Відкриття з 1 липня 2021 р. ринку сільськогосподарської землі потребує законодавчого посилення захисту прав власності та наведення порядку у Державному земельному кадастрі, своєчасного проведення індексації грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення, удосконалення існуючої законодавчої бази щодо здійснення оцінки землі, яка використовується як об'єкт банківської застави. Розвиваючи інші напрямки іпотечного кредитування, варто удосконалити оціночну діяльність промислової, житлової та комерційної нерухомості для потреб іпотечного кредитування тощо. Активна державна політика щодо розвитку національної іпотечної системи сприятиме розвитку такого кредитування не лише для юридичних осіб, а й для населення.

Доцільно розробити ефективний механізм надання «дешевого» державного кредиту для стимулювання підприємницької активності у складних економічних умовах, що традиційно виконує роль інструмента зменшення соціальної напруги і способу активізації національної економіки. Проте, як показує узагальнений досвід, втручання держави у ринок кредитних послуг часто передбачає не тільки позитивний соціальний аспект, а й порушує конкурентні умови на ринку кредитних послуг. Так, урядова програма «Теплі кредити», спрямована на поліпшення ефективного використання енергоресурсів, хоч і фінансується за рахунок допомоги ЄС, проте несе в собі проблему порушення конкуренції на ринку кредитних послуг, оскільки реалізується переважно через державні банки. Це має негативний вплив на конкретність кредитів, що надаються кредитними спілками. Крім того, слід врахувати узагальнений вітчизняний досвід для вироблення державної політики у сфері фінансової безпеки банківської системи в умовах інформаційного суспільства та складної воєнно-політичної ситуації.

Ключові слова: кредит, теорія кредиту, іпотечне кредитування, кооперація, кооперативний кредит, банки, акціонерні банки, іпотечні банки, Державний Банк,

банкiрськi доми, мунiципальнi кредитнi установи, кредитнi товариства, ощадно-позичковi товариства, товариства взаємного кредиту.

ABSTRACT

M. Orlyk. The crediting evolution of the Naddnieper Ukraine (the end of the 18th- the beginning of the 20th centuries). Qualifying scientific is manuscript copyright. Doctoral dissertation in specialty **051 «Economics»** (05 Social and Behavioral Sciences). Central Ukrainian National Technical University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kropyvnytskyi, 2021.

The purpose of the thesis work is to deepen insight into the theoretical and methodological principles of investigation the crediting evolution of the Naddnieper Ukraine for the period of the end of the 18th the beginning of the 20th centuries based on the comprehensive historical and theoretical analysis and to develop recommendations concerning the enhancing the effectiveness of lending at the domestic market of finance services.

In this doctoral dissertation were examined and analysed theoretical basics of History of Economic Doctrines on lending according to three existing theories: naturalistic (A. Smith, W. Petty, F. Bastiat, D. Ricardo, J. Mill and others), capital-making (J. Law, H. Macleod, J. Hobson, J. Schumpeter, J. Keynes, R. Hawtrey and A. Hansen), Marxist theory (K. Marx, F. Engels, R. Hilferding and others) under these theories was highlighted theoretical basics of formation and development of the credit system of the Naddnieper Ukraine, and the economic essence of the loan was disclosed.

Using as the basis historical and economic analysis of studies of the 19th - beginning of the 20th century, it was established the formation and transformation of scientific views which were influenced by economic and political historical processes, and it was found out that the Russian Empire considered the experience of the European countries during its credit policy formation.

It has been proven that significant contribution of the Ukrainian economists of the imperial era to the development of economic thought had a positive impact not only on the formation of the national economic school, but also was widely used in reforming the credit system of the Russian Empire as a whole, which had a corresponding reflection on the formation and development of the financial and credit system of the Dnieper Ukraine.

The main directions of the scientific discussions in the middle of 19th century were such problems: improvement of the individual elements of the credit mechanism, creation of powers and principles for the organization of the Central Bank of the Russian Federation activities due to its commercial lending to small businesses, implementation of its control and regulation functions by the actions of commercial bank and other credit and financial institutions, the search for effective forms of agricultural and industrial crediting, economic evidence for development of small-scale credit institutions and others. It has been analysed the state of the modern domestic economic thought concerning crediting problem in the Ukrainian territory during imperial era and found that they were proceeding by these main directions: 1) establishment and activities of the state empire banks; 2) the development of agricultural crediting at the Ukrainian territory; 3) bank system formation; 4) development of the credit cooperation; 5) activity of other financial and credit societies and institutions. Most scientists considered these issues using regional principles. It was separately investigated groups of Ukrainian governorates of the Left-bank Ukraine, Right-bank Ukraine, Southern Ukraine or it was studied distinct Ukrainian governorates (Podilia, Volhynia, Chernihivshina, Taurida, Kyiv and other). Analysis of modern domestic economic thought made it possible to acknowledge the absence of a comprehensive work covering the evolution of the credit system that functioned on the territory of Naddnieper Ukraine from the second half of the 18th to the beginning of the 20th century.

According to the results of the study, the main stages of the credit system evolution in the Russian Empire and Naddnieper Ukraine were established. They are divided into two main stages - the pre-reform period (second half of the 18th - mid-19th centuries) and the development of commercial bank lending after the Peasant Reform of 1861 (second half of the 19th century – early 20th century).

The first period, in turn, proposed to divide by the author into 3 periods, they are 1729–1772- the emerging period, 1772–1830 was the period of uncertainty and non-systematic existence and 1830–1860 was the unification period of crediting. All these periods are gathered by the common feature in crediting organization they were protecting the interests of nobility while sacrificing the interests of the state, that was reflected in

decreasing of loan interest rate (from 6 to 4 percent), legislative unified extending of credit terms (from 5 years to 8 years, from 8 years to 12 years, from 12 years to 15 years, from 24 to 28 or 33 years) and creating conditions for unhindered repledge of property and others. However, most of the nobility turned out to be incapable to efficient management and productive use of credit resources. It has caused the increasing of outstanding credit debt and then foreclosure sale inevitably resulted in bankrupting. Commercial lending has been possible with the establishment of branches of Commercial State Bank in Odessa (1819), Kyiv (1838), Kharkiv (1843) and Poltava (1852).

It has been proved that private banks in the Ukrainian territory in the pre-reform period was poorly developed, however the basis of development of small loan was established by loan cash desks attached to landlordly estates and rural banks. In large commercial and industrial cities (Odessa, Kyiv, Kharkiv, Berdychiv, etc.) begin to establish both banking houses, which carried out a certain range of banking operations including borrowing operations and trading houses combining trading and banking activities.

Investigating the development process of commercial bank lending in the post-reform period (late 19th - early 20th centuries) were discovered its intensification and spreading to the whole territory of Naddnieper Ukraine. Credit and financial institutions, which were providing commercial lending in the territory of Naddnieper Ukraine in 19th-early 20th centuries, depending on their organizational legal forms were divided into 4 groups. To the first group related State Bank (including its branches and bankers) founded on the state-owned legal entity. The second group categorized as privately owned institutions in the shape of joint stock societies they called Joint Stock Commercial Banks (incl. their branches and brokerage). Private bank and trade houses and bankers which were privately owned in the shape of unlimited companies or limited partnership belong to the third group. Fourth consists of municipal banks or Urban public banks, which were established by the City Duma decision.

It was founded that the characteristic feature of State Bank was the existence near public financial management, regulating functions of the existing bank system, crediting of other banks and institutions in addition, it directly performed commercial lending

throw bankers and branches in big cities of the Naddnieper Ukraine on a competitive basis with other commercial banks.

Despite the significant difference in the organizing structure of the state and private bank institutions, which provided commercial loan, it can be noticed common tendencies in the credit structures which performed by the gradual growth proportion of on call loan and decrease in the level of term loans and setting a dynamic interest rate on loans, which differed depending on the region and market conditions.

Municipal banks were operating sufficient separate at the market of commercial lending. State Bank, Joint Stock Commercial Banks and bankers were acting in short loan sphere while urban public banks together with short term loan chosen for themselves a free sector of long-term crediting with use of as collateral urban building property and land. Due to the lack of competition in the market for such credit services, urban public banks had significant development prospects. However, due to the imperfection of the current legislation, lack of proper control, corruption and frequent financial crises, the financial condition and business reputation of these banks deteriorated. Adoption of the Regulation 1912 and several legislative changes had positive impact at urban banks which became especially relevant in the difficult times of the participation of the Russian Empire in the First World War activities, when municipal city banks were crediting cities and zemstvos for solving by them urgent financial problems of the local budgets.

Analyzing the formation and development of mortgage lending in the second half of the 19th – early 20th centuries it was found that the main feature of building an imperial system of mortgage lending by banking institutions could be considered its social class principle concerning determination of the circle of borrowers.

Also, a characteristic feature of financial and credit institutions activities in the period under study, which carried out by mortgage long-term lending was the issue by them bonds, mortgage bonds, certificates at interest and credit issuing. In zemstvo banks, they were proportional to the size of set interest rate on the loan. In the same time interest rates on the loan in the state land banks were highly correlated with security papers but at different times they had certain divergences, which allowed them to receive additional income.

We have been investigated and highlighted the formation process of domestic credit cooperation as the basis of small loan. The attention was paid to the reasons of origin and crediting principles of small credit institutions of the new type in the form of savings and loan associations and credit societies, which were the effective form of uniting the Ukrainian peasantry for lending in order to buy out land and purchase agricultural equipment. As the result of small credit institutions investigation, it was proven that they had features of cooperative associations. Main characteristic peculiarity of savings and loan associations was the formation of share capital on basis of share contribution, which strengthened the mutual responsibility of each member of the society and promoted payment discipline, as well as increased interest in the profitability of the company. The creation of the credit societies was based on their voluntary association and material mutual responsibility according to the obligations of the organization. Interest rates and conditions of the loans in the cooperative credit societies were identic (from 6 to 12 per cents). But credit societies didn't have share capital, therefore they were more dependent on funds provided by the State Bank and zemstvos.

Drawing on the performance indicators of the savings and loan associations and credit societies of the Naddnieper Ukraine, their establishment dynamic and intended use of credit by the borrowers, it was determined that, that they largely performed their functions of lending to the rural population during the difficult period of the agrarian reform, they were accessible and to a certain extent opposed to usurious borrowing operations.

The formation of the allied unified savings and loan associations and credit societies in the beginning of the 20th century in the Ukrainian governorates reflects the emergence of an extensive system of domestic credit cooperation in the Ukrainian territory. This unification gave an opportunity for consolidation of the financial resources aiming at expanding of the credit activities.

It was found that specialties of lending mechanism by the mutual credit societies in the Naddnieper Ukraine in the first half of the 19th -the beginning of the 20th century was formed under the influence of the widespread at that time European experience of stakeholders' self-organization in order to create mutual credit societies on conditions of

mutual guarantee of society members, who were at the same time founders and borrowers on conditions determined under the terms of the charter. These institutions in the Naddnieper Ukraine were Mutual credit societies and Municipal credit societies. The Mutual credit societies activity was oriented at providing short term loans to the small and medium business owners located in the huge governorate and provincial towns and cities where the banking system was weak. It could be considered, they played significant role for the credit relations evolution and contributed to the development of the regional economy of the Ukrainian governorates. Municipal credit societies established executively by the owners of the urban estate property, which was pledged to the society. This institutional-legal form of credit establishments was outspread in large cities and locally promoted the development of entrepreneurship in them. The loans by Municipal credit societies provided only for long-term period on the pledge of the urban estate property. The characteristic feature of the Municipal credit societies activity was the issue of bonds (mortgage list) at interest corresponded the size of the established loan rate.

In providing grounds for using historical experience of the credit system evolution in the modern conditions, it was highlighted, that private land ownership offers significant opportunities for development of the long-term mortgage lending, will contribute to Investing in development of agriculture and other branches of the economy. The opening of the land market from 1 June. 2021 warranted the legislative strengthening of property right protection and regulation State Land Cadastre, timely implementation of the indexation the money value of lands of agricultural designation, improvement of the existing legal framework regarding economic appraisal of land used as collateral. Within developing other frameworks of the mortgage lending, it should be improved valuation activities of industrial, residential, commercial property for the needs of banking mortgage lending and others. An active state policy towards the development of the national mortgage system will contribute to the development of mortgage lending not only for legal entities, but also for the citizens.

It is useful to developed mechanism for providing «cheap» state loan for stimulating business activity in the difficult economic conditions, which traditionally is the instrument of social strain reducing and the way of national economy activation. It

should also be noted that summary of experience indicates that state intervention in the loan facilities market often bringing social aspect however violates competitive conditions in the credit services market. Governmental program «Warm loans», that is aimed at efficient use of energy resources, despite it is financed by EU carried the problem of distortion of competition at the loan facilities market while it is being realized via state banks. This has a negative impact on the concreteness of loans provided by credit unions. Besides, the generalized domestic experience should be considered for policy-making financial safety of the banking system sphere in the conditions of information society and complicated military and political situation.

Key words: loan, theory of credit, mortgage lending, cooperation, cooperative credit, bank, joint-stock bank, mortgage bank, State Bank, municipal credit societies, loan association, savings and loan associations, create mutual credit societies.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях України, які включені до науко-метричних баз:

1. Orlyk S., Palchevich G. & Orlyk M. Mutual credit societies of Naddnieper Ukraine in the credit system of the Russian Empire (second half of 19th - early 20th century). *Фінансово – кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. Т. 4. №39. С. 415–428. <https://doi.org/10.18371/.v4i39.241407> (*Web of Science, Index Copernicus*). URL: <https://fkd.ubs.edu.ua/index.php/fkd/article/view/3341>
2. Орлик М. В. Зародження банківської кредитної системи в Російській імперії у другій половині XVIII – на початку XIX ст. *Центральноукраїнський науковий вісник*. 2018. Вип. 1 (34). С. 75–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2018_1_10 (*Index Copernicus, CEEOL, CrossRef*)
3. Орлик М. В. Еволюція лихварства в наддніпрянській Україні (друга половинна XVIII – початок XX ст.). *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки*. 2019. № 1. С. 6–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2019_1_4 (*Index Copernicus, CEEOL, CrossRef*)

4. Орлик М. В. Розвиток банківського кредитування в Наддніпрянській Україні у другій половина XIX – на початку XX ст. *Економічний вісник університету*. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 42. С. 217–223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2019_42_28 (*Index Copernicus, CEEOL, CrossRef*)

5. Орлик М.В. Розвиток дрібного кредитування у Наддніпрянській Україні у другій половині XIX – на початку XX сторіч. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2020. № 5 (38). С. 83–96. URL: [http://economics.kntu.kr.ua/pdf/5\(38\)/10.pdf](http://economics.kntu.kr.ua/pdf/5(38)/10.pdf) (*Index Copernicus, CEEOL, CrossRef*)

6. Орлик М. В. Еволюція економічної думки в контексті проблеми кредитування у другій половині XVII – середині XIX ст. *Економічний вісник університету*. Переяслав-Хмельницький, 2020. Вип. 47. С. 121–126. URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=922980> (*Index Copernicus, CEEOL, CrossRef*)

Матеріали конференцій та інші публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Orlyk M. The Copper Bank in the Banking and Credit System of the Russian Empire in the Second Half of the XVIII century. *The Fourth International Congress Of Numismatics After Second World War «100 Years Since Great Unification Of Alba Iulia in 1 December 1918»*. Abstracts of the Papers, Brasov (Румунія), 10–15 octombrie 2018. P. 161–162.

8. Орлик М. В. До питання становлення банківського кредитування підприємств в Наддніпрянській Україні (друга половина XVIII ст.). *Конкурентоспроможна модель інноваційного розвитку економіки України: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., м. Кропивницький, 11 квітня 2019 р.* м. Кропивницький, 2019. С. 61–63. URL: <http://kntu.kr.ua/doc/zbirnyki/teachers/2019/8.pdf#page=61>)

9. Орлик М. В., Левченко О.М. Теорія кредитних відносин Адама Сміта та її розвиток у теорії кредиту Миколи Бунге. *Фінансово-кредитний механізм розвитку економіки та соціальної сфери: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф.,*

м. Кропивницький, 24–25 жовтня 2019 р. м. Кропивницький, 2019. С. 89–90. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/11337/1/Zb_materiali_konf_2019%20%281%29.pdf#page=89

10. Орлик М. В. До питання розвитку комерційного кредиту в Наддніпрянській Україні (друга половина XIX – початок XX ст.). *Історія торгівлі, податків та мита*: матеріали XIII міжнар. наук. конф., м. Дніпро, 24–25 жовтня 2019 р. Київ, 2019. С. 43–44. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0014747>

11. Орлик М. В. До питання малого кредиту в Наддніпрянській Україні в другій половині XIX ст. *Конкурентоспроможна модель інноваційного розвитку економіки України*: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., м. Кропивницький, 14–15 травня 2020 р. м. Кропивницький, 2020. С. 215–216. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/9842/1/Proceedings-3thISPC-2020-215-216.pdf>

12. Орлик М. В. Формування комерційного кредиту в Російській імперії у другій половині XVIII ст.: історичний досвід. *Напрями економічного зростання та інноваційного розвитку підприємства*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Кропивницький, 16 квітня 2020 р. м. Кропивницький, 2020. С. 158. URL: <http://www.kntu.kr.ua/doc/science/zahody/zdob/2020/9.pdf#page=159>

13. Орлик М. В. К вопросу ипотечного кредитования аграрного сектора в Приднепровской Украине (вторая половина XIX в. – начало XX в.). *Белорусскому рублю – 25*: материалы междунар. нумизматической конф., г. Минск, Республика Беларусь, 14-16 октября 2020 г. г. Минск, 2020. *Банкаўскі Веснік*. 2020. №2 [679]. С. 58–60. URL: <https://www.nbrb.by/bv/arch/679.pdf>

14. Орлик М. В. До питання економічної думки Ф. Бастія щодо проблеми державного регулювання в сфері кредитування в першій половині XIX ст. *Фінансово-кредитний механізм розвитку економіки та соціальної сфери*: матеріали III міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Кропивницький, 5–6 листопада 2020 р. м. Кропивницький, 2020. С. 88–90. URL: <http://www.kntu.kr.ua/doc/science/zahody/vikl/2020/5-tez.pdf>

15. Palchevych G., Orlyk M. Bank lending in the perspective of historical development and modern realities. *Results of modern scientific research and development: IV International Scientific and Practical Conference, Madrid, Spain, 28-30 June 2021* Madrid, Barca Academy Publishing, 2021. P. 289–293. URL: <https://sci-conf.com.ua/iv-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-results-of-modern-scientific-research-and-development-28-30-iyunya-2021-goda-madrid-isperaniya-arhiv/>